

U.1950.453/2H

Højesterets dom over Best, Pancke og Bovensiepen med fængsel i hhv. 12 år, 20 år og livstid for krigsforbrydelser i form af drab, skærpet forhør og deportationer. Eksterritorialret og overordnede ordre eller repressalier kunne ikke fritage for straf.

International ret 1 – Strafferet 29.9.

Folkeret - Krigsforbrydelser. De tiltalte Best, Pancke og Bovensiepen, der i de sidste ca. 1 ½ år af besættelsen havde været henholdsvis det tyske riges befuldmægtigede, højere S. S. og politifører og chef for det tyske

454

sikkerhedspoliti i Danmark, anset ansvarlige for omfattende sprængninger her i landet og en række drab af danske, Pancke og Bovensiepen tillige for anvendelse af „skaerpet forhør”, der udartede til alvorlige mishandlinger, og for at have avet ordre til deportation af danske såkaldte asociale og vaneforbrydere. De tiltalte blev anset efter strfl. § 237, jfr. tildels § 21, og § 183, stk. 1 og 2, Pancke og Bovensiepen tillige efter § 244, stk. 4, § 245, stk. 2, og § 261, stk. 2, for alles vedkommende smh. m. lov nr. 395 af 12. juli 1946 §§ 1 og 3, stk. 1 og 2, med straffe, Best fængsel i 12 år, Pancke fængsel i 20 år og Bovensiepen fængsel på livstid. (*Dissens*). Folkerettens regler om eksterritorialitetsret fandtes ikke at kunne påberåbes til fordel for nogen af de tiltalte, jfr. lov nr. 395 af 12. juli 1946 § 1, og det kunne ikke fritage dem for straf, at de havde handlet efter overordnede ordre, jfr. samme lovs § 4. Endvidere fandtes folkerettens regler om anvendelse af repressalier ikke at kunne medføre straffrihed.[1][2]

H. D. 17. marts 1950 i sag 287/1949

Rigsadvokaten
mod

Karl Rudolf Werner Best (landsretssagfører Poul Christiansen), Günther Friedrich Wilhelm Ludvig Pancke (landsretssagfører Julius Møller) og Otto Richard Bovensiepen (højesteretssagfører Ove Rasmussen).

Ved Københavns Byret var der i medfør af justitsministeriets resolution af 8. maj 1948 rejst tiltale mod Karl Rudolf Werner Best, Gunther Friedrich Wilhelm Ludvig Pancke og Otto Richard Bovensiepen, der under den tyske besættelse af Danmark havde været henholdsvis det tyske riges befuldmægtigede i Danmark, højere S. S. og politifører i Danmark og chef for det tyske sikkerhedspoliti i Danmark, for de af dem under krænkelser af de for besættelse og krig gældende folkeretlige love og sædvaner begåede overtrædelser af den danske straffelovgivning til at lide straf i medfør af § 1 i lov nr. 395 af 12. juli 1946.

Der var tillige rejst tiltale mod den øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark, general v. Hanneken, men da han blev frifundet ved Østre Landsrets dom, forelå denne del af sagen, der angik delagtighed i de nedenfor nævnte forhold B og E, ikke for Højesteret.

Tiltalen angik i store træk følgende forhold:

A.

Best overtrædelse af strfl. § 261, stk. 1, jfr. stk. 2, ved at have taget initiativet til deportation af de danske jøder, der medførte, at der den 2. oktober 1943 med skib fra København til Tyskland blev deporteret 477 jøder, af hvilke 54 døde under opholdet i Tyskland.

B.

Bovensiepen, Best og Pancke overtrædelse af strfl. § 237, § 180 og § 183, stk. 1, jfr. stk. 2, jfr. tildels § 21, Bovensiepen ved i tiden fra den 10. januar 1944 til den 21. april 1945 som ansvarlig for den til bekæmpelse af den danske sabotage m.v. iværksatte tyske antisabotage at have givet ordre til eller sanktioneret de af den til udførelsen af antisabotagen indsatte S. S. „Sonderkommando”, der lededes af de tyske statsborgere Otto Schwerdt og Horst Issel, og hvis medlemmer var dels tyske, dels danske statsborgere, begåede drab, drabsforsøg, brandstiftelser, sprængninger og forsøg herpå. De herunder anførte forhold, for hvilke domfældelse har fundet sted, omfatter 64 manddrab, derunder bortførelse og drab af ingeniør Snog-Christensen, og 14 drabsforsøg, samt sprængninger af bygninger, jernbanetog m.v., der medførte tab af 48 menneskeliv og skade for ca. 79 mill. kr.

Best ved som den for den tyske politik i Danmark ansvarlige at have godkendt antisabotagen og foreslået nærmere anførte metoder og objekter herfor, og Pancke ved at have beordret Bovensiepen til at udføre antisabotage samt anviser ham emner herfor.

C 1.

Bovensiepen overtrædelse af strfl. § 244, stk. 4, jfr. stk. 2 og 3, § 245 og § 246 ved i tiden fra først i 1944 til kapitulationen i en række tilfælde at have givet ordre til anvendelse af den indenfor Gestapo af de tyske myndigheder officielt tilladte ”verschafte Vemehmung”, som bestod i prygling med stokkeslag, af danske statsborgere, anholdt af det tyske sikkerhedspoliti, således til „verschafte Veraehmung” af professor Mogens Fog og af oberstløjtnant Tiemroth, der begge blev pryglet, men ellers på den måde, at han delegerede sin myndighed til at give tilladelsen til den herværende chef for Gestapo Karl Heinz Hoffmann » endvidere ved at have godkendt, at grovere mishandlinger i mange tilfælde fandt sted med den følge, at formentlig 2-300 danske statsborgere pådrog sig alvorlige og langvarige beskadigelser.

C 2.

Pancke overtrædelse af de samme lovbestemmelser som medansvarlig for de fornævnte mishandlinger.

455**D.**

Bovensiepen overtrædelse af strfl. § 237 ved den 8. august 1944 at have givet ordre til at lade 11 danske statsborgere dræbe, hvorefter de pågældende, der afhenfedes i Vestre fængsel, dræbtes på landevejen mellem Roskilde og Ringsted.

E.

Pancke og Bovensiepen overtrædelse af strfl. § 261, stk. 1, jfr. stk. 2, ved at have foranlediget den d. 19. september 1944 og følgende dage stedfundne anholdelse af dansk, politi og grænsegendarmeri med derpå følgende deportation til Tyskland og et stort antal af de deporteredes død.

F.

Pancke og Bovensiepen overtrædelse af strfl. § 261, stk. 1, jfr. stk. 2, ved i efteråret 1944 at have foranlediget anholdelse og deportation af danske statsborgere, såkaldte »asociale” og „vaneforbrydere”, hvoraf en stor del døde.

Best, der er født den 10. juli 1903 i Tyskland, har juridisk uddannelse og har haft forskellige juridiske embedsstillinger i Tyskland. Han indmeldte sig i 1930 i N. S. D. A. P.

Københavns Byrets dom 20. september 1948 (25. afd.) indeholder vedrørende Best blandt andet følgende indledende bemærkninger:

„Da tiltalte den 5. november 1942 kom her til landet, havde de dansk-tyske relationer i nogen tid været inde i en krise, hvis umiddelbare anledning var Adolf Hitlers vrede over den danske konges takketelegram for Hitlers lykønskning til kongens fødselsdag. Den tyske gesandt v. Renthe-Fink var i slutningen af september blevet tilbagekaldt og den danske gesandt i Berlin havde fået anmodning om at rejse hjem, uden at der dog var tale om nogen afbrydelse af den diplomatiske forbindelse. Fra tysk side var der stillet krav om en omdannelse af regeringen, og således at nationalsocialister blev optaget i den, men dette sidste krav var antagelig frafaldet ved tiltaltes ankomst. v. Ribbentrop havde i hvert fald efter Scavenius' forklaring opgivet det ved deres forhandling den 2. november 1942.

Tiltalte har forklaret, at han i august 1942 blev forflyttet til udenrigsministeriet i Berlin, efter at Ribbentrop havde stillet ham i udsigt, at han kunne få en stilling inden for diplomatiet i udlandet. Han indformerede sig om arbejdet i ministeriet, og den 4. november 1942 fulgte hans udnævnelse til Reichsbevollmægtiget i Danmark. I modsætning til v. Renthe-Fink var han ikke udnævnt til gesandt, og han havde udtrykkelig ordre til ikke at aflevere sine akkreditiver til kongen. Forinden sin udnævnelse, nemlig den 27. oktober 1942, havde han haft et møde med Hitler, i hvilket han mundtlig infonneredes om sit virke i Danmark, idet han fik til opgave: at danne en ny regering, at sørge for opretholdelse af de danske ydelser til Tyskland, at opretholde ro og orden i landet uden forøget indsats af tyske kræfter og endelig at forberede muligheder til sin tid for at ordne Tysklands endelige forhold til Danmark gennem aftaler med en legal dansk regering.

Det var hans hensigt at ville føre en hensynsfuld overenskomstpolitik, hvilken linie han da også fulgte under sine forhandlinger umiddelbart efter sin ankomst til Danmark om dannelsen af den nye regering, for hvilken Scavenius blev chef.

456

I Berlin var tiltalte blev gjort bekendt med instrukserne til sin forgænger, hvorefter det tilkom den rigsberuldmægtigede at have hele den politiske ledelse i landet, også lige over for værnemagten. Det tilkom således tiltalte at forhandle med den danske regering om militære spørgsmål, bortset fra rent saglige spørgsmål, som kunne forhandles mellem militærinstanser indbyrdes. Det viste sig imidlertid, at v. Hanneken, der den 12. september 1942 havde afløst general Lüdke som øverstbefalende i Danmark, havde modstridende instruktioner, hvilket medførte visse vanskeligheder. Ved forhandlinger imellem dem og efter fornyede instruktioner fra Berlin blev forholdet dog snart berigtiget.

Ved tiltaltes tiltræden var der ikke udøvende tysk politi i Danmark, men kun enkelte polititjenestemænd til at varetage forbindelsen med det danske politi, hvilke politifolk var underlagt tiltalte. Da der i efteråret 1943 indførtes egentligt tysk politi i Danmark med Pancke som øverstbefalende, blev det af Hitler meddelt tiltalte, at Pancke blev tiltalte „beigegeben“, hvilket tiltalte forstod således, at Pancke var underlagt ham. Pancke havde imidlertid den opfattelse, at han var selvstændig ved siden af tiltalte i alle politispørgsmål, hvilken fortolkning Himmler gav ham medhold i, og dette forhold lykkedes det ikke tiltalte at ændre.

Da tiltalte mærkede, at det var til skade for hans arbejde, at han måtte gå uden om kongen, fik han i begyndelsen af 1943 udvirket en tilladelse til at genoptage forbindelsen med det danske kongehus.

Under sit ophold i Danmark har han bestandig forsøgt på ren fomufsbasis at få et samarbejde i stand med den danske regering og ledende mænd her i landet, men denne politik blev modarbejdet af propagandaen fra London og af den danske modstandsbevægelse, der var klar over, at tiltaltes politik var den farligste for modstandsbevægelsens målsætning, der gik ud på at få Danmark anerkendt som allieret krigsførende. Modstandsbevægelsen og den fjendtlige propaganda

spekulerede i den mentalitet, der herskede inden for de ledende tyske militærkredse, og det lykkedes da også at ophidse disse kredse i en sådan grad, at de af prestige-hensyn følte sig foranledigede til at give ordre til den stedse skarpere kurs, der efterhånden blev ført her i Danmark, og som var medvirkende til begivenhederne den 29. august 1943, da den danske regering blev tvunget væk, og det såkaldte departementchefstyre institueredes, medens de danske værn afvæbnedes og intemeredes. Tiltalte har til stadighed været en modstander af denne skarpere kurs og søgte på alle måder at bremse den. Han har gang på gang protesteret i det tyske udenrigsministerium, under hvilket Danmark i modsætning til andre besatte lande som Norge hørte, mod den skærpede kurs.”

Om Pancke, der er født den 1. maj 1899 og officersuddannet, fra 1930 medlem af N. S. D. A. P., indeholdes i byretsdommen følgende bemærkninger:

„Tiltalte har forklaret, at han i efteråret 1943 udnævntes til Höhere S. S. und Pouzeiführer i Danmark, hvilken stilling hørte under indenrigsministeriet og S. S.-føreren Himmler. Indehaveren skulle repræsentere denne inden for hans forskellige embedsområder. Over for, de stedlige medlemmer af S. S., der var tilknyttet B. d. S. eller B. d. O. (Befehlshaber der Ordnungspolizei), ligesom andre medlemmer af S. S. havde han befalingsmyndighed med hensyn til deres personlige forhold. Over for lederne af B. d. S. og B. d. O. havde han befalingsmyndighed i ekstraordinære situationer, hvor en koordination af de forskellige tjenestegrene

457

var nødvendig; endvidere havde han befalingsmyndighed inden for enkelte nærmere betegnede mindre vigtige områder.

Tiltaltes opgave var at være den øverste embedsmand for sikkerhedspolitik, ordenspolitik og nogle andre mindre S. S.-tjenestesteder såsom Ersatzkommando Danmark, forsorgskontoret m.v.

Før sin afrejse til Danmark var tiltalte i audiens hos Himmler der gav en kort, orientering om forholdene, idet han iøvrigt henviste ham til at søge nærmere oplysninger om forholdene i Danmark hos dr. Kaltenbrunner i R. S. H. A. (Rigssikkerhedshovedkvarteret). Himmler sagde, at han i sin stilling var selvstændig og ligestillet med Best og v. Hanneken, af hvilke to personer han gaven karakteristik, idet han betegnede Best som noget veg og for forhandlingsvillig, medens v. Hanneken blev betegnet som „en hæmmet kriger”.

Tiltalte fik pålæg om først at orientere sig her i landet og derefter aflægge mundtligt referat med forslag blandt andet til sabotagens bekæmpelse. Modterror blev ikke omtalt, og det skete heller ikke ved hans besøg i R. S. H. A. Her talte han foruden med lederen af R. S. H. A., dr. Kaltenbrunner, med v. Low og en dansk ved navn Arntoft, der blandt andet omtalte overfaldene på de danske frivillige. Han anførte, at Best's politik havde været medvirkende til disse begivenheder, idet den i almindelighed var for svag, navnlig havde han været svag over for pressen og radioen. Arntoft anbefalede skarpere kurs.

I tiltaltes beskikkelsesbrev omtaltes, så vidt han husker, kun kompetenceforholdet til Best, idet det anførtes, at han var „beigeordnet” eller „beigegeben” Best og skulle træde i det intimeste samarbejde med denne.

Tiltalte opfattede sin stilling sådan, at han kun med hensyn til politispørgsmål var selvstændig. Hvis et politispørgsmål kunne antages at ville få politiske konsekvenser, skulle tiltalte efter sin instruks rådføre sig med Best, og denne instruks mener tiltalte at have fulgt. Kun i forbindelse med spørgsmålet om aktionen mod det danske politi opstod der vanskeligheder med Best, der modsatte sig aktionen af politiske grunde. Tiltalte henskod herefter afgørelsen til sin overordnede instans, hvis billigelse fulgte. Iøvrigt har der været nogle mindre meningsforskelligheder, som efter forhandling næsten alle er blevet afgjort efter Best's ønske.

I forholdet til v. Hanneken forelå der ikke nogen skriftlig angivelse med hensyn til kompetenceforhold, men hertil var der heller ingen grund, idet deres sagområder ikke faldt sammen. Kun i tilfælde af militær undtagelsestilstand var tiltalte ligesom enhver tysker underordnet v. Hanneken.

Ved sin ankomst her til landet blev tiltalte modtaget af Best, i hvis hjem han kom til at bo, og de havde indgående samtaler om forholdene her i Danmark.

Best gav udtryk for, at hans stilling vel var svækket af begivenhederne den 29. august 1943, men han mente, at han fortsat havde så megen indflydelse på og tillid hos departementchefstyret, at han indtil krigens afslutning kunne videreføre sin politik, som gik ud på mest muligt at skåne Danmark. Han kom også ind på de gængse argumenter, hensynet til Danmarks forsyningsmæssige betydning og som forbindelsesled til Norge. Best anførte, at Danmark var det eneste land, der var uberørt af krigen, og at han håbede at kunne bevare denne tilstand til krigens afslutning.

Med v. Hanneken havde tiltalte en samtale, hvis enkeltheder han ikke mere erindrer, men det var hans indtryk, at v. Hanneken ikke ganske billigede

458

Best's politik og anså det for nødvendigt at bruge skarpere midler for at opretholde ro og orden." Indtil udgangen af 1943 blev sabotagen bekæmpet gennem retsforfølgning ved de tyske krigsretter. I tiden efter 29. august 1943 steg sabotagetilfældene stærkt, og man begyndte fra Berlin at stille krav om modforholdsregler som f. eks. soningsaktioner, derunder kollektive straffe. Såvel Best som Pancke frarådede dette, og der skete ingen forandring, men sidst i december 1943 blev de tillige med general v. Hanneken tilsagt til møde hos Hitler, hvor også Himmler og Kaltenbrunner - var til stede. Ved dette møde, der holdtes den 30. december 1943 i Hitlers hovedkvarter, „i Ulveskansen", forsøgte Best at fremstille forholdene i Danmark som ret gunstige; da imidlertid retsforfølgningerne ved krigsretterne var for langsomme anbefalede han og Pancke, at S. S. og politiretten fik jurisdiktion over danske. Hitler udtalte hertil, at enhver jurisdiktion, der blot ville skabe martyrer, var forbudt, ligesom gidseltagning og -skydning var forbudt. Ethvert drab af tyskere eller tyskvenlige skulle øjeblikkelig og under samme forhold besvares i forholdstallet 5-1. Som emner nævntes modstandsbevægelsens ansvarlige bagmænd samt modsabotage overfor rent danske objekter: bladhuse, sportsindretninger, forlystelser o. lign. Efter at være vendt tilbage til Danmark drøftede Best og Pancke mødets resultat og var enige om, at den givne ordre var ulykkelig for forholdenes udvikling i Danmark og for dem personlig, og at de måtte gøre alt for at mildne ordren. Pancke foreslog den daværende leder af sikkerhedspolitiet dr. Mildner der snart skulle forlade landet, at anvende forholdstallet 1-1, hvad Mildner erklærede sig enig i.

Bovensiepen, der er født den 8. juli 1905, er juridisk uddannet og blev i 1925 optaget i N. S. D. A. P. Han har været tilknyttet Gestapo og sikkerhedspolitiet. Om hans ansættelse her i landet indeholder byretsdommen følgende bemærkninger:

„Tiltalte har forklaret, at han inden sin udnævnelse i januar 1944 til chef for sikkerhedspolitiet og S. D. ved læsning af schweiziske blade havde dannet sig et indtryk af danske forhold. Han forstod, at der efter Best's ankomst til Danmark var indtrådt en ny politisk situation, som var uønsket af modstandsbevægelsen. Iøvrigt havde han ikke noget kendskab til forholdene her i landet. Han mener, at hans forflyttelse stod i forbindelse med, at den daværende leder, dr. Mildner, for sent og kun modstræbende havde sat modterroreren i gang, men medvirkende kan også have været, at man ønskede at give ham lejlighed til at gøre en indsats uden for Tyskland.

Da hans udnævnelse forelå, mødte han vist nok den 4. januar 1944 hos lederen af R. S. H. A., dr. Kaltenbrunner, der instruerede ham om forholdene i Danmark og den af modstandsbevægelsen iværksatte

kampagne med sabotage og drab, hvorhos han blev gjort bekendt med det tidligere omtalte møde hos Hitler, hvor der var givet udtryk for, at terroreren kun kunne bekæmpes med modterror og givet ordre til, at den skulle iværksættes, og det var denne opgave, tiltalte fik betroet.

Kaltenbrunner fortalte tiltalte, at det var modstandsbevægelsens målsætning at provokere modterroreren frem for derigennem at godtgøre, at det ikke var muligt for Tyskland at skabe ro og orden i Danmark uden anvendelse af vold.

Tiltalte fik pålæg om, at modterroreren skulle camoufleres, men dog ikke mere, end at modstandsbevægelsen var klar over, at det var tyskerne, der stod

459

bag ved. Personlig var tiltalte modstander af en sådan form for modterror, idet han anså den for uværdig, men han måtte rette sig efter de givne ordre.

Under samtalen med Kaltenbrunner fortalte denne også om begivenhederne omkring den 29. august 1943. Best og hans tjenestested havde sendt indberetninger, der bagatelliserede sabotagen, hvorimod der fra væmemagtsside og gennem andre kilder var givet udtryk for en anden opfattelse af situationen, hvilket havde foranlediget afvæbningen af den danske hær og flåde.

Kaltenbrunner meddelte, at tiltalte ved gennemførelsen af sin modterror skulle sørge for, at han derved ikke kom i modstrid med den af Best fulgte politik, og det blev udtrykkelig pålagt ham at foredrage for Best de påtænkte aktioner for at give denne lejlighed til at komme med indsigelser.

Om Pancke sagde Kaltenbrunner, at Himmler var meget utilfreds med ham på grund af manglende aktivitet, og at der var givet ham en frist på tre måneder til at bringe sabotagen til ophør.

Pancke var tiltaltes overordnede, hvis konkrete befalinger han var forpligtet til at følge, for så vidt det ikke var i strid med konkrete ordrer fra R. S. H. A.

Best kunne ikke give tiltalte ordrer, men kun komme med henstillinger, som han fulgte, såfremt de ikke var i modstrid med den pålagte opgave.

Med v. Hanneken havde han ingen tjenstlig kontakt." Bovensiepen har iøvrigt blandt andet forklaret, at han gennem sine medarbejdere skaffede sig navne på personer og foretagender, der var egnede emner for modterror, og der indrettedes et såkaldt A-Kartei med navne over personer og virksomheder. Inden han overgav den gruppe, der til opgave havde gennemførelsen af modterroreren, en liste over emner, havde han selv gennemgået de foreliggende akter og sikret sig, at de pågældende opfyldte de krav, der efter hans mening burde stilles. Efterhånden overgik udvælgelsen af emner udenfor København dog til andre. Han bestræbte sig for, at der blev en lokal og tidsmæssig sammenhæng mellem modstandsbevægelsens aktioner og modterroreren. Endvidere instituerede Bovensiepen de såkaldte „officielle sprængninger", hvorved forstodes sprængninger, hvorom der skete bekendtgørelse såvel m. h. t. deres foretagelse som til baggrunden derfor, f. eks. at der fra pågældende hus var skudt på tyskere, eller at det iøvrigt havde været benyttet af modstandsbevægelsen. I februar 1945 forsøgte de tre tiltalte ved henvendelse til Berlin forgæves at få stoppet modterroreren, som de anså for vanvittig. I april 1944 havde Best givet den fornævnte S. S. og politiret jurisdiktion over danske sabotører og terrorister. I forbindelse med folkestrejken i 1944 blev Best tilsagt til møde hos Hitler, der bebrejdede ham den trufne ordning og forbød al tysk jurisdiktion i Danmark samt gav ordre til skærpelse af modterroreren og til, at sabotører, der toges på fersk gerning, straks skulle skydes. Først i februar 1945 lykkedes det påny Best at indføre tysk jurisdiktion her i landet.

Ved byretsdommen blev Best fundet skyldig for så vidt angik forholdene A og B, Pancke for så vidt angik forholdene B, C 2 og F og Bovensiepen for så vidt angik forholdene B, C 1, D og F. Med hensyn til forholdene E og F hedder det i dommen:

„ad E.

Af de tiltalte Pancke, v. Hanneken og Bovensiepen er det anført, at aktionen mod det danske politi og grænsegendarmeriet var militært begrundet, og at de er uden skyld i den frygtelige behandling, som politifolkene og grænsegendarmeroe fik i de tyske koncentrationslejre. Tiltalte v. Hanneken har særlig

460

forklaret, at han regnede med, at der skulle finde internering sted her i landet medens tiltalte Panckes forklaring går ud på, at Himmlers sanktion af aktionen indeholdt bestemmelser om, at politifolkene og grænsegendarmerne skulle anbringes i en intemeringslejr i Slesvig-Holsten. Endelig har tiltalte Bovensiepen hævdet, at der overfor ham var givet tilsagn om krigsfangebehandling af politiet og grænsegendarmeriet.

Når henses til den i efteråret 1944 foreliggende militære situation, de erfaringer, som man under invasionen i Frankrig havde gjort med hensyn til det derværende politis holdning og til størrelsen og bevæbningen af det danske politikorps samt de foreliggende oplysninger om grænsegendarmeriets stilling i tilfælde af en allieret invasion, må retten nære overvejende betænkelighed ved at forkaste de tiltaltes anbringender om, at de anså aktionen for militært begrundet, og da der derhos ikke findes at kunne pålægges dem noget ansvar for behandlingen af de deporterede i Tyskland, vil de tiltalte herefter i dette forhold være at frifinde.

ad F.

De tiltalte Pancke og Bovensiepen har erkendt at have givet ordre til de omhandlede deportationer af „asociale” og „vaneforbrydere”, som de var klar over efter dagældende tyske regler ville blive anbragt i koncentrationslejre. De har anført, at deportationerne blev foretaget for at afbøde vanskeligheder, der var opstået ved kriminalitetens bekæmpelse efter det danske politis fjernelse.

Da de nævnte deportationer liden tvivl indeholder en krænkelse af de gældende folkeretlige love, hvad de tiltalte måtte være klar over, uanset at der i det daværende Tyskland gjaldt særlige bestemmelser for behandlingen af „asociale” og „vaneforbrydere”, derunder bestemmelser om disses anbringelse i koncentrationslejre, vil de tiltalte herefter være at anse skyldige i dette forhold”

De tiltalte blev ved byretsdommen anset Best og Bovensiepen med livsstraf, Pancke med fængsel i 20 år.

Østre Landsrets dom 18. juli 1949 (IX afd.) er sålydende:

Den indankede dom, der er afsagt den 20. september 1948 af Københavns byrets 25. afdeling er påanket af de tiltalte Hermann Constantin Albert Julius v. Hanneken, Günther Friedrich Wilhelm Ludwig Pancke og Otto Richard Bovensiepen til frifindelse, af anklagemyndigheden til domfældelse af de nævnte tiltalte i overensstemmelse med anklageskriftet for så vidt angår forhold E samt for de to førstnævnte tiltaltes vedkommende til skærpelse. Anklagemyndigheden har derhos for så vidt angår tiltalte Karl Rudolf Werner Best indbragt sagen for landsretten til prøvelse af, om straffen står i passende forhold til brøden. Denne tiltalte har derefter nedlagt påstand på, at sagen afvises fra byretten, subsidiært har han påstået sig frifundet.

Tiltalte Best har som støtte for sin afvisningspåstand for det første anført, at medlemmerne af den tyske diplomatiske repræsentation i Danmark har krav på exterritorialitets-beskyttelse for det tidsrum, i hvilket de har forrettet tjeneste i Danmark.

Retten skal hertil bemærke, at tiltalte Best i alt fald siden 29. august 1943, efter hvilket tidspunkt alle de påtalte handlinger ligger, ikke har haft diplomatisk exterritorialitetsret i Danmark, da Danmark i alt fald siden dette tidspunkt og indtil befrielsen ikke har haft nogen af tyskerne uafhængig regeringsmagt, og

461

eksistensen af en sådan måtte være en forudsætning for, at Tyskland her i landet kunne være repræsenteret af personer med diplomatisk status.

Tiltalte har endvidere hævdet, at lov nr. 395 af 12. juli 1946 som tilbagevirkende ikke mere bør anvendes, efter at de Forenede Nationers generalforsamling den 10. december 1948 med Danmarks tilslutning under definitionen af menneskerettighederne har fastslået følgende princip som en menneskeretlighed: „Ingen må anklages for en strafbar handling på grund af en handling eller undladelse, der ikke efter national eller international ret var strafbar på det tidspunkt da den blev begået.”

Retten skal i den anledning udtale, at det anførte ikke kan påvirke gyldigheden af nævnte lov, men at det iøvrigt ikke er rigtigt, at loven har tilbagevirkende kraft. Dels var de af tiltalen omfattede handlinger på gerningstidspunktet strafbare efter Borgerlig Straffelov indenfor de i denne fastsatte strafferammer. Dels var disse handlinger forbrydelser mod folkeretten, som overlader det til den nationale ret at fastsætte straffene for sådanne forbrydelser, og det må i forhold til tiltalte være uden betydning, at den fornødne nationale hjemmel for at anvende højere straffe end i straffeloven foreskrevet først har kunnet tilvejebringes efter besættelsens ophør.

Tiltaltes afvisningspåstand kan derfor ikke tages til følge. Tiltalte har heller ikke ønsket at afgive forklaring for landsretten.

A.

Til byretsdommens bemærkning om, at det af sagens oplysninger fremgår, at tiltalte Best i 1940-42 tog aktiv del i forhandlingerne om deportation af de iranske jøder, bemærkes, at det af et notat, dateret 19. august 1940, fremgår, at tiltalte ikke har rejst nævnte spørgsmål, men at den tyske gesandt i Paris, Abetz, under en samtale den 17. august 1940 anmodede tiltalte om i dennes egenskab af chef for militærforvaltningen i Frankrig at forberede fjernelsen af alle jøder fra det besatte område.

Til supplerung af dommens bemærkninger angående dette anklagepunkt skal dernæst følgende anføres:

Den 19. april 1943 modtog tiltalte et telegram, hvori det tyske udenrigsministerium bad ham afgive en redegørelse vedrørende jødespørgsmålet i Danmark, indeholdende oplysning om, hvorvidt jøder indtog betydende stillinger eller iøvrigt udøvede indflydelse f. eks. indenfor handelen med Tyskland. Yderligere anmodedes tiltalte om at tage stilling til det spørgsmål, om man nu ikke uden at styrte regeringen Scavenius ud i alvorlige vanskeligheder kunne fremsætte bestemte krav overfor denne vedrørende jødespørgsmålet. Som svar herpå afsendte tiltalte det i dommen nævnte telegram af 24. april 1943, hvori han tog afstand fra indgriben mod jøderne, idet han særlig fremhævede, at en indtagelsesbehandling af jøderne i første række ville blive betragtet som et angreb på Danmarks forfatning og derfor ville støde på modstand hos alle den danske stats forfatningsmæssige faktorer og - som statsminister Scavenius lejlighedsvis havde ytret - ville medføre regeringens tilbagetræden og umuligheden af at danne en ny forfatningsmæssig regering. Endvidere fremhævede han i telegrammet, at jøderne hverken politisk eller økonomisk havde mærkbar indflydelse i Danmark, at tyske interesser ikke for tiden krævede forholdsregler overfor jøderne i Danmark, at øjeblikkelige foranstaltninger overfor jøderne

462

under hensyn til disses ringe antal og betydning ville forekomme ubegrundede og uforståelige, samt at deres ringe antal og den omstændighed, at de fleste af dem boede i København, ville gøre det let senere at træffe en omfattende ordning af jødespørgsmålet, som allerede forbedredes gennem hans medarbejdere.

Tiltaltes i dommen nævnte telegram af 8. september 1943 har følgende ordlyd:

„Jeg anmoder om at følgende Indberetning ufortøvet må blive tilstillet Herr Rigsudenrigsministeren:

Under henvisning til Deres Telegram — — — af 19.4. 1943 og til min beretning af 24.4. 1943 — — — meddeler jeg på Grundlag af den nye Situation følgende om Jødespørgsmålet i Danmark: Ved en konsekvent gennemførelse af den nye Kurs? i Danmark må der efter min Opfattelse nu også tænkes på en Løsning af Jødespørgsmålet og af Frimurerspørgsmålet i Danmark. - De hertil nødvendige Forholdsregler måtte tages endnu under den nuværende Undtagelsestilstand, idet de på et senere Stadium vilde fremkalde Reaktioner her i Landet, der ville medføre, at der påny måtte indføres almindelig Undtagelsestilstand under formentlig ugunstigere Forhold end i Dag. Navnlig vilde - som jeg ved fra talrige Informationer - en eventuelt bestående forfatningsmæssig Regering træde tilbage, ligesom Kongen og Rigsdagen vilde ophøre med fortsat at medvirke ved Regeringen af Landet. Desuden måtte der vel regnes med en Generalstrejke, idet Fagforeningerne på Grund af disse Forholdsregler vilde indstille deres Virksomhed og dermed deres beroligende Indflydelse på Arbejderne. Hvis Forholdsreglerne træffes under den nuværende Undtagelsestilstand er der ganske vist Mulighed for, at der ikke mere kan dannes en forfatningsmæssig Regering, således at der måtte nedsættes et Administrationsudvalg under min Ledelse, og Lovgivningen måtte udøves af mig gennem Forordninger. - For at man med eet Slag kan anholde og borttransportere ca. 6.000 Jøder (ind. Kvinder og Børn), vilde det være nødvendigt at få de Politistyrker, som jeg har forlangt i mit Telegram — — — af 1.9. 1943, og som næsten udelukkende måtte sættes ind i Stor-København, hvor langt de fleste herboende Jøder lever. Supplerende Styrker måtte fremskaffes af Kommandanten for de tyske Tropper i Danmark. Til at transportere dem bort vilde der vel i første Omgang komme Skibe i Betragtning, der rettidig måtte beordres hertil. - Med Hensyn til Frimurervæsenet vilde en formel Opløsning af alle Loger (som alle Landets ledende Personligheder er Medlemmer af), en foreløbig Anholdelse af de vigtigste Frimurere og en Beslaglæggelse af Logernes Ejendom komme i Betragtning. Også her vilde det være nødvendigt at have stærke Eksekutionsstyrker. Jeg anmoder om en Afgørelse med Henblik på, hvilke Forholdsregler jeg skal tage resp. forberede med Hensyn til Jødespørgsmålet og Frimurerspørgsmålet.”

Det er på dette telegram anklagemyndigheden støtter sin påstand om, at tiltalte har taget initiativet til deportation af jøderne.

Fra forsvarets side gøres gældende, at tiltalte i begyndelsen af september 1943 ved en indiskretion havde fået at vide, at Hitler havde besluttet, at der

463

nu skulle finde en aktion sted mod jøderne i Danmark, og at tiltalte i overensstemmelse med hele sin indstilling ville søge at forebygge beslutningens gennemførelse. Dette kunne imidlertid, således som forholdet var mellem Hitler og hans underordnede, kun ske på den måde, at tiltalte tilsyneladende gik ind for den påtænkte foranstaltning, men samtidig - i den hensigt at fremkalde en ophævelse af beslutningen - så stærkt som muligt fremhævede de vanskeligheder og uheldige konsekvenser, foranstaltningen måtte ventes at medføre. Derfor henviste tiltalte til sit telegram af 24. april 1943, ligesom han fremhævede de omfattende foranstaltninger, der var nødvendige for at gennemføre en aktion, og de alvorlige politiske følger og den uro, en sådan ville føre med sig. Til bestyrkelse af, at sammenhængen var som anført, har forsvaret bl. a. henvist til, at det af en fotokopi af en notits af 23. september 1943 til føreren fremgår, at den tyske udenrigsminister, efter at førerordren til jødeaktionen forelå, fandt sig foranlediget til at gøre føreren bekendt med de betænkeligheder, som tiltalte i sit telegram af 8. september 1943 havde givet udtryk for, idet han forespurgt, om Hitler desuagtet ønskede jødeaktionen gennemført, hvilken notits på afgørende måde viser, at Hitler ikke tidligere er blevet gjort bekendt med nævnte telegram, og at det således ikke er dette, der har givet an-

ledning til førerbeslutningen. Forsvaret har yderligere bl. a. henvist til, at tiltalte, hvad ikke bestrides af anklagemyndigheden, har bestræbt sig for at begrænse aktionens følger og således har en væsentlig andel i at det kun lykkedes det tyske politi af de ca. 6000 jøder, der var her i landet, at deportere 477.

Efter indholdet af det af tiltalte til brug for den internationale militære domstol den 14. april 1948 afgivne affidavit må det antages, at tiltalte ikke har regnet med ved sit telegram af 8. september 1943 at kunne forhindre jødeaktionen, og at hovedformålet med telegrammet var at søge aktionen fremskyndet af de i byretsdommen angivne grunde.

Ved de landsretten forelagte oplysninger, derunder de vidneforklaringer, der er afgivet af tidligere søfartsmedhjælper ved det tyske gesandtskab v. Duckwitz og af dr. jur. Franz von Sonnleithner, der i 1943 var stedfortrædende chef for den tyske udenrigsministers ministerbureau, findes tiltaltes forklaring om, at han inden afsendelsen af telegrammet af 8. september 1943 havde fået underretning om, at jødeaktionen var besluttet, således bestyrket, at den ikke kan forkastes.

Det findes herefter ikke godtgjort, at tiltalte har taget initiativet til deportationen af de danske jøder.

Det bemærkes yderligere, at udtalelsen i telegrammet af 24. april 1943 om forberedelse af en senere ordning af jødespørgsmålet må antages at have hensyn til, at der før tiltaltes tiltræden af en dansk mand til gesandtskabet var afgivet en fortegnelse over Jøder, og iøvrigt at være fremsat af taktiske grunde. Der findes derhos ikke grundlag for at antage, at tiltalte forud har været vidende om de aktioner, der den 31. august og 17. september 1943 fandt sted henholdsvis på overretssagfører Arthur Henriques' kontor og på den mosaiske menigheds kontor, og hvorved arkivalier vedrørende jøderne fjernedes. Det findes herefter heller ikke bevist, at tiltalte har forberedt jødeaktionen ved at skaffe fortegnelser over jøderne.

Tiltalte vil derfor være at frifinde for så vidt angår dette anklagepunkt.

464

B.

Angående tiltalte v. Hanneken.

Anklagemyndigheden har ikke opretholdt sin påstand om domfældelse af tiltalte for så vidt angår de punkter i anklagen, for hvilke han er frifundet ved byretsdommen.

Efter tiltaltes i dommen gængs forklaring, som retten i det hele lægger til grund, og sagens øvrige oplysninger har tiltalte ingensinde blandet sig i, hvorledes de hans tjenesteområde vedrørende sabotager kunne bekæmpes. Hans samtaler med Best vides da heller ikke nogensinde at have udløst aktioner. Han har endvidere i sine indberetninger til O. K. W.[3] om de nævnte sabotager i alt fald ikke, hverken ved indberetningernes indhold eller form, givet O. K. W. et overdrevet indtryk af sabotagens betydning, idet det tværtimod må antages, at han efter aftale med Best har neddæmpet indberetningerne i tilfælde, hvor der ikke var nærliggende fare for, at O. K. W. ad anden vej ville få oplysning om sabotagernes virkelige omfang. Tiltalte er ved afgivelsen af disse indberetninger ikke gået ud over den nødvendige opfyldelse af en ham som værnemagtschef her i landet påhvillende oplysningspligt, og uanset at han var klar over, at O. K. W.s således af ham formidlede kendskab til sabotagerne kunne udløse aktioner indenfor den af Hitler givne ordre til camoufleret modsabotage, og uanset om han måtte have anset denne for folkeretsstridig, ses han ikke herved at have gjort sig skyldig i noget strafbart forhold, hvorfor han vil være at frifinde. Om modterrorrens forhold til folkeretten og om de tiltaltes afhængighedsforhold.

Det er også for landsretten af forsvaret gjort gældende og af anklagemyndigheden bestridt, at de påtalte drab og sprængninger var lovlige som repressalier for en eller flere af modstandsbevægelsens aktioner, idet de tilstræbte at standse disse og opfylde de folkeretlige betingelser for anerkendelse som repressalier.

Det er for retten oplyst, at der forud for de enkelte tyske aktioner er gået aktioner fra dansk side, hvilke aktioner efter de for besættelse og krig gældende love og sædvaner berettigede besættelsesmagten til at foretage repressaliehandlinger. Retten finder endvidere ved sagens pådømmelse at måtte gå ud fra, at den væsentlige del af de tyske, alene mod tingsobjekter rettede aktioner ikke kvantitativt var af excessiv karakter i forhold til de danske aktioner, som for retten er oplyst at være gået forud for dem. Hvad angår drabene og de sprængninger, der medførte og var forudsat at ville medføre tab af menneskeliv og legemsbeskadigelse, bemærkes, at retten ligeledes må lægge til grund, at antallet af dræbte og beskadigede personer ikke overstiger antallet af personer, der efter det nu oplyste var dræbt eller havde lidt legemsbeskadigelse ved forudgående aktioner fra dansk side, måske med enkelte undtagelser, hvorved bemærkes, at selve den omstændighed, at ofrene var uskyldige, ikke isoleret set kan være afgørende for spørgsmålet om modaktionens retmæssighed.[4] Retten kan imidlertid ikke af de anførte grunde anse de påtalte handlinger for

465

folkeretlig tilladelige. Som i byretsdommen fremhævet må det mindstekrav, der må stilles for at gøre de påtalte handlinger lovlige som repressaliehandlinger, være, at det er tilkendegivet for modstanderen, at det drejer sig om repressalie for en eller flere handlinger fra dennes side, eller at dette klart fremgår af selve handlingen, idet denne ellers savner det formål, som alene kan gøre den berettiget. Som i dommen nævnt blev der, bortset fra de „officielle sprængninger”, intet kundgjort om de tyske aktioner. Vel har i nogle tilfælde aktionens karakter af gengældelsesaktion på grund af objektets art, den benyttede metode eller stedet for dens iværksættelse utvivlsomt kunnet erkendes af en velorienteret inderkreds indenfor modstandsbevægelsen eller andre særlig orienterede kredse, hvad der ikke kan være tilstrækkeligt, og i enkelte tilfælde af offentligheden, men i det store og hele har aktionernes karakter af repressalier for en eller flere aktioner fra dansk side ikke kunnet erkendes af den danske befolkning, som kun har kunnet få det indtryk, at handlingerne var udslag af vilkårlighed. Det bemærkes herved, at det ikke synes udelukket, at forskellige af de tyske modaktioner, særlig drab og forsøg på drab af forud udpegede personer ikke ville have fundet sted, hvis tyskerne skulle have vedkendt sig dem som repressaliehandlinger.

Efter foranstående finder retten det formålsløst at komme ind på det under proceduren drøftede spørgsmål om det har nogen betydning med hensyn til berettigelsen af de tyske modterrorhandlinger, om de forudgående aktioner fra dansk side har været rettet mod værnemagten, dennes medlemmer og ordenspolitiet eller mod Gestapo eller mod danske landsforrædere af forskellige kategorier, og det så meget mindre som de tiltalte - med rette eller med urette - næppe har tænkt sig, at dette forhold skulle kunne have nogen betydning.

Landsretten tiltræder, at det må have stået klart for de tiltalte Best, Pancke og Bovensiepen, af hvilke den første og den sidste havde juridisk uddannelse, og som havde stadig forbindelse med hinanden, at modterroreren i den gennemførte skikkelse var folkeretsstridig, idet det for dem navnlig ikke kan have givet ordenen autoritet med hensyn til retsmæssighed, at den var udstedt af det tyske riges ledelse, hvis mangel på respekt for mellemfolkelige og andre retlige normer og for menneskelige hensyn ikke kan have været dem ubekendte.

Det skal endelig bemærkes, at de tre tiltalte vel har handlet under et overmåde stærkt tryk, men aldrig under en overhængende og uafvendelig konkret trusel.

Angående de tiltalte Bests, Panckes og Bovensiepens særlige forhold:

Landsretten anser det for bevist, at tiltalte Best i kraft af den ved mødet hos Hitler i Ulveskansen den 30. december 1943 givne ordre ved drøftelser med Pancke og Bovensiepen har været med til at fastlægge de principielle

466

retningslinier for modterroreren og navnlig i det første halvår har taget stilling til forslag om de enkelte aktioner, i det hele med det formål at modvirke, at modterroreren greb forstyrrende ind overfor hans politiske mål. Idet han således ved sin kontrollerende virksomhed har medvirket til, at modterroreren blev gennemført med mindst mulig skade for tyske interesser, og uanset at han under drøftelser om gengældelsesforanstaltninger normalt har indskrænket sig til at udskyde sådanne fra anden side foreslåede personer og objekter, som han fandt uegnede, tiltrædes det, at han er fundet medansvarlig i overensstemmelse med anklageskriftets ham vedrørende første led.

Hvad angår anklageskriftets øvrige led anser også landsretten det for bevist, at tiltalte Best har overgivet Bovensiepen en liste over emner for modsabotage, blandt andet indeholdende fabrikken „Lyfa”, at han i enkelte tilfælde har krævet øjeblikkelig gengældelse, og at han har været med til i august 1944 at bestemme bortførelsen af ingeniør Snog-Christensen og dennes påfølgende drab. Retten anser det endvidere for bevist, at tiltalte i sommeren 1944 har henvist Bovensiepen og Schwerdt til hos Riistungsstab Danmark at skaffe oplysninger om danske industrivirksomheder, der uden skade for tyske interesser kunne saboteres, med det resultat at Schwerdt fra Riistungsstab fremskaffede en liste over sådanne virksomheder, og at han har opfordret sine medarbejdere Franz Ebner og Rudolf Stier samt den tyske formand for det dansk-tyske udvalg vedrørende erhvervsforhandlinger Alex Walther til at give sig en lignende fortegnelse. Det bemærkes herved, at den måde, hvorpå sagen for denne tiltaltes vedkommende er indbragt for landsretten ikke findes at være til hinder for, at tiltalte også kendes skyldig i de to sidstnævnte anklagepunkter.

Landsretten kan derimod ikke anse det for ”bevist, at tiltalte har foreslået objekter for antisabotage såsom „Tuborg”, idet med hensyn til dette bryggeri bemærkes, at forholdet må antages at være det, at tiltalte ved en drøftelse angående sabotage mod et af de tre store københavnske bryggerier „Carlsberg”, „Stjernen” og „Tuborg” i overensstemmelse med sin sædvanlige fremgangsmåde har udskudt de to førstnævnte som uegnede. „Carlsberg” på grund af dets kulturelle betydning, „Stjernen” på grund af dets egenskab af kooperativt arbejderforetagende, således at „Tuborg” er bleven tilbage. Landsretten kan endelig ligesom byretten ikke anse det for bevist, at tiltalte er skyldig i af det tyske udenrigsministerium at have forlangt tredobling af „Sonderkommando”.

Det må antages, at tiltalte Best's medvirken til modterroreren i alt fald ikke har øget dennes omfang.

For så vidt angår de tiltalte Pancke og Bovensiepen lægger retten deres i dommen givne forklaringer til grund.

De tiltalte Best's, Pancke's og Bovensiepen's forhold vil være at henføre under straffelovens § 237, jfr. tildels § 21 og § 183, stk. 1 og 2.

Som formildende omstændigheder specielt dette forhold vedrørende skal anføres: Såvel Best som Pancke har, da de i november 1943 erfarede, at det i førerhovedkvarteret overvejedes at kræve gengældelsesforanstaltninger her i landet, hver for sig i udførlige telegrammer af 20. november 1943 henholdsvis til Ribbentrop og til Himmler gjort modforestillinger og indtrængende frarådet sådanne foranstaltninger. Under mødet hos Hitler den 30. december 1943 udtalte Best sig imod en sådan fremgangsmåde, men Hitler fejede alle indvendinger til side. Det må antages, at alle de tre tiltalte har været imod gengældelsesforanstaltningerne, som de fandt formålsløse og skadelige, at de

467

har begrænset dem således, at de i forhold til modstandsbevægelsens aktioner langt fra fik det omfang, som Hitler havde beordret, hvilket de søgte at skjule i indberetningerne, og at alle tre såvel ved mundtlige henvendelser til deres overordnede som ved skriftlige indberetninger har søgt at få gengældelsesforanstaltningerne standset, i hvilken henseende bemærkes, at Best i et telegram af 2. juli 1944 til Ribbentrop ud-

talte sig meget skarpt mod gengældelsesforanstaltninger. Dette telegram må antages i hvert fald at have været medvirkende til, at Best den 5. eller 6. juli 1944 måtte møde hos Hitler, der efter Sonnleithner's forklaring i en ophidset tone lod Best forstå, hvilken lille ubetydelig mand Best var, og at han ikke skulle blande sig i rigets politik, men blot gøre hvad der blev befaleet eller tage følgerne. De har som ovenfor nævnt alle handlet under et overmåde stærkt tryk, idet de med føje har regnet med, at de ved at nægte at medvirke ved modterrorrens gennemførelse ville udsætte sig selv, eventuelt deres nærmeste pårørende for alvorlig fare.

C 1.

Tiltalte Bovensiepen har for landsretten forklaret, at det under hans ophold i Berlin i februar 1944 af Kaltenbrunner eller Muller blev foreholdt ham, at man ikke fandt resultaterne af politiets arbejde i Danmark tilfredsstillende, og han blev spurgt, om man ikke anvendte „skærpet forhør”. Han benægtede dette og erklærede sig for modstander af denne fremgangsmåde, men fik alligevel ordre til at anvende „skærpet forhør” i tilfælde, hvor det gjaldt om hurtigt at sikre sig sprængstoflagre eller rulle aktive modstandsgrupper op. Efter sin tilbagekomst til Danmark bestemte, han, at Hoffmann og senere også Hermannsen skulle være beføjede til at anordne „skærpet forhør”. Der er også ved senere lejligheder fra Berlin stillet krav om anvendelse af „skærpet forhør”, således efter folkestrejken og i anledning af skibssabotagen, men tiltalte, der ikke var interesseret i en skærpelse, foretog sig intet ved disse lejligheder. Han har ikke ført kontrol med, hvorledes „skærpet forhør” blev praktiseret. Omkring 1. februar 1945 blev han tilfældig bekendt med, at de stedlige tjenestestedsledere havde fået bemyndigelse til at beordre „skærpet forhør”, og dette affandt han sig med. Han tror ikke, at han har været bekendt med, at danske i tysk tjeneste pryglede ved forhørene, idet han ikke ville have godkendt dette, og han benægter at have haft kendskab til de grove overskridelser af de tyske regler om „skærpet forhør”, som han nu ved har fundet sted.

Uanset at „skærpet forhør” var officielt anerkendt af tyske myndigheder, findes denne form for forhør som i byretsdommen anført at være i den grad stridende mod almindelig anerkendte retssynspunkter, at det har måttet stå tiltalte klart, at den var folkeretsstridig. Han har derhos, da grænserne for de reglements-mæssige fremgangsmåder var ganske flydende, været klar over, at denne forhørsform ville udarte til alvorlige mishandlinger. Herefter findes tiltalte at have pådraget sig strafansvar efter straffelovens §§ 244, stk. 4, og 245, stk. 2. Der findes efter omstændighederne ikke tilstrækkeligt grundlag for også at bringe straffelovens § 246 i anvendelse.

C 2.

Anklagemyndigheden har for landsretten gjort gældende, at tiltalte Pancke, som må have haft kendskab til, at der indenfor Hipokorpset, der var ham direkte underlagt, fandt mishandlinger af fanger sted, er medansvarlig for disse,

468

og at dette forhold omfattes af tiltalen. Tiltalte har bestridt, at tiltalen omfatter dette forhold. Retten må give tiltalte medhold heri, hvorfor dette forhold ikke vil kunne tages under påkendelse under denne sag.

Tiltalte har for landsretten forklaret, at han nok regnede med, at de af Gestapo anholdte medlemmer af modstandsgrupper, når de blev forhørt, blev underkastet et vist tryk, men at han ikke har gjort sig tanker om, hvilke metoder der anvendtes, dertil var han ikke tilstrækkelig kendt med politiarbejde. Landsretten må imidlertid ligesom byretten anse det for uantageligt, at tiltalte ikke skulle have haft kendskab til, at der ved Gestapo's afhøringer fandt mishandlinger sted.

Med hensyn til kompetenceforholdet mellem de tiltalte Pancke og Bovensiepen må det efter det for landsretten oplyste antages, at

Bovensiepen normalt modtog sine ordrer direkte fra Berlin, således også ordren til anvendelse af „skærpet forhør”, og at Pancke ikke kunne give Bovensiepen ordrer, der var i strid med de denne fra Berlin givne ordrer. I overensstemmelse hermed har tiltalte gjort gældende at det lå udenfor hans myndighed at forbyde anvendelsen af „skærpet forhør”, men at han ville have kunnet gribe ind overfor stedfindende overskridelser af de herom gældende forskrifter.

Uanset de grænser, der måtte have været gældende for tiltaltes rent forvaltningsmæssige kompetence i forhold til Bovensiepen, finder retten dog, at tiltalte, der havde adgang til at kontrollere det politimæssige arbejde her i landet og var den eneste, der her overfor Bovensiepen og hans underordnede kunne gribe ind overfor misbrug, ved sin passivitet i så henseende har pådraget sig medansvar for misbrugene, hvorfor han vil være at anse efter straffelovens §§ 244, stk. 4, og 245, stk. 2.

D.

Forud for drabet af de 11 var i dagene 31. juli-7. august 1944 gået drab af 4 tyskere og 1 dansk mand i tysk tjeneste.

Drabet blev først dementeret af Best ved en pressemeddelelse den 12. august 1944. Senere udsendtes den i byretsdommen nævnte meddelelse om, at de pågældende var skudt under flugtforsøg.

Det anerkendes af anklagemyndigheden, at alle de dræbte var således belastede, at de kunne have været dømt til døden ved tysk domstol, dersom behandling ved en sådan kunne have fundet sted, og landsretten må efter de foreliggende oplysninger tiltræde dette.

I overensstemmelse med, hvad der ovenfor under B er anført om repressalier tiltrædes det, at tiltalte er fundet skyldig som sket.

E.

I henhold til de i den indankede dom anførte grunde vil den for så vidt angår dette anklagepunkt være at stadfæste.

F.

Af rigsregistraturen er oplyst, at af de deporterede 421 personer var 218 dømt for gentagne grove forbrydelser, medens 28 havde haft sluttede sager eller mindre straffe, f. eks. for handel med rationeringsmærker.

I henhold til de i dommen anførte grunde vil den for så vidt angår dette anklagepunkt være at stadfæste.

469

Idet de handlinger, for hvilke de tiltalte Best, Pancke og Bovensiepen er kendt skyldige, alle er begået under krænkelse af de for besættelse og krig gældende folkeretlige love og sædvaner, vil de tiltalte herefter være at anse efter straffelovens § 237, jfr. tildels § 21, og § 183, stk. 1 og 2, Pancke og Bovensiepen tillige efter dens § 244, stk. 4, § 245, stk. 2, og § 261, stk. 2, de nævnte bestemmelser for alles vedkommende sammenholdt med lov om straf for krigsforbrydelser nr. 395 af 12. juli 1946 §§ 1 og 3, stk. 1 og 2.

De tiltalte Best og Pancke har været fængslet siden den 6. juni 1947 og forinden været internerede henholdsvis fra den 5. maj og den 21. maj 1945. Retten må gå ud fra, at interneringerne skete for at sikre deres tilstedeblivelse af hensyn til den forestående strafforfølgning.

Som omstændigheder, der findes at burde komme i betragtning ved strafudmålingen udover hvad der fremgår af foranstående, skal følgende anføres:

Best:

Ved regeringsdannelsen i november 1942 har tiltalte mod den oprindelige tyske plan fået godkendt, at der dannedes en regering uden nationalsocialister, og det skyldtes hans indsats i Berlin, at valgene i marts 1943 kunne afholdes.

Det må antages at skyldes hans indflydelse, at afsoningen af fængselsstraffe afsagt af tyske krigsretter over danske en tid lang kunne finde sted her i landet.

Tiltalte har som ovenfor nævnt, efter at aktionen mod jøderne var besluttet, gjort, hvad han kunne for at begrænse følgerne mest muligt. Han har således godkendt, at en af hans medarbejdere, v. Duckwitz, advarede ansvarlige danske kredse om aktionen. Det må endvidere antages, at det skyldtes hans indflydelse, at de deporterede forblev i Theresienstadt, hvor forholdene var så forholdsvis gode, at kun ca. 11 pct. af de danske jøder døde under opholdet der, medens det tilsvarende procenttal for de deporterede norske, belgiske og hollandske jøder udgjorde 95-98.

Efter at Hitler i september 1943 havde givet Himmler tilladelse til blandt de internerede soldater, som skulle frigives, at hverve frivillige og at lade indtil 4000 mand af de yngste årgange overføre til S. S.-lejre i Tyskland, lykkedes det tiltalte at hindre gennemførelsen af denne plan.

Ifølge ordre fra Himmler måtte tiltalte ikke forud underrettes om politiaktionen. Dette må antages at skyldes, enten at Himmler efter erfaringerne ved jødeaktionen ikke har stølet på Best's loyalitet eller har ventet, at Best ved henvendelse til Ribbentrop ville søge at hindre aktionen.

Det må antages, at det skyldtes tiltaltes energiske indgriben, at det danske politi's vagt ved hans bolig, Rydhave, ialt 27 mand, undgik at blive ført bort den 19. september 1944.

Der må gås ud fra, at tiltalte ved sin indgriben har begrænset beslaglæggelsen af danske skibe og hindret overførelse af flydedokker til den tyske krigsmarine samt i besættelsens sidste tid ved forhandling med admiral Wurmbach har forhindret en planlagt ødelæggelse af danske havne.

Tiltalte må antages et par gange, bl. a. efter 29. august 1943, at have overvejet at søge sig fritaget for sin stilling her i landet, og der må efter det oplyste gås ud fra, at det, når han opgav det, ikke har været uden betydning, at han regnede med, at der efter hans fratreden ville blive indsat en rigskommissær, meget sandsynlig Terboven. I denne forbindelse bemærkes, at ambassadør Svenningsen har forklaret, at Best's fratreden på dette tidspunkt efter

470

hans opfattelse ville have ført til en alvorlig skærpelse af forholdene her i landet.

Endelig skal anføres, at tiltalte den 3. maj 1945 deltog i en forhandling i Mørvig hos Hitlers efterfølger admiral Dönitz, hvori bl. a. deltog grev Schwerin v. Krosigk, chefen for O. K. W. generalfeltmarskal Keitel, chefen for værnemagtsstaben generaloberst Jodl, rigskommissær Terboven og værnemagtscheferne i Norge og Danmark generalerne Boehme og Lindemann, og at tiltalte her, alene støttet af v. Krosigk, gik stærkt ind for, at kapitulationsforhandlingerne kom til at omfatte Danmark.

Best, Pancke og Bovensiepen:

Efter at de tiltalte havde erfaret, at de deporterede politifolk var bleven anbragt i koncentrationslejr, har de alle tre protesteret derimod og gjort energisk indsats, Best for at få dem tilbageført til Danmark, hvad Bovensiepen dog af sikkerhedshensyn modsatte sig, denne og Pancke for at få dem overført til en krigsfange- eller intemeringslejr, Bovensiepen ved personlig forhandling med sine overordnede i Berlin, ligesom det må antages, at Bovensiepen har draget omsorg for, at der ydedes dem hurtigt hjælp gennem Røde Kors.

Best og Bovensiepen:

Det må antages, at disse tiltalte har afværget krav om tvungen overførelse til Tyskland af arbejdere, bl. a. fra saboterede fabrikker, og om

tvangsudskrivning af arbejdere til befæstningsarbejderne i Jylland og civilpersoner til bevogtning af jernbaner.

Bovensiepen:

Denne tiltalte må antages at have saboteret en af Himmler i februar 1944 givet ordre om arrestation i særlige tilfælde af eftersøgte personers pårørende, idet sådan arrestation kun fandt sted i et enkelt tilfælde og kun i kort tid, samt endvidere en efter bombardementet af Shellhuset modtaget ordre om overførelse til Tyskland af 50 fanger, der, efter hvad han erfarede, skulle have været skudt på vejen dertil, idet han foregav ikke at kunne undvære de pågældende personer ved rekonstruktion af de ved bombardementet forsvundne akter.

Endvidere må det antages, at denne tiltalte gentagne gange overfor tiltalte Pancke har fremsat krav om, at Hipokorpset blev underlagt det tyske sikkerhedspoliti, for at Bovensiepen som chef for dette kunne føre kontrol med korpset.

Straffene findes at burde bestemmes for tiltalte Best til fængsel i 5 år, hvoraf i medfør af straffelovens § 86 og dens analogi 4 år anses udstået, for tiltalte Pancke til fængsel i 20 år, hvoraf 4 år anses udstået, for tiltalte Bovensiepen til fængsel på livstid.

De tiltalte Best og Pancke vil i medfør af lov nr. 395 af 12. juli 1946 § 5 være at dømme til efter udstået straf at udbringes af riget. — — [5]

471

Højesteret dom.

Den i denne sag af Østre Landsret afsagte dom er med Justitsministeriets tilladelse indanket for Højesteret af tiltalte Gunther Friedrich Wilhelm Ludvig Pancke samt af anklagemyndigheden for såvidt angår de tiltalte Karl Rudolf Werner Best og Otto Richard Bovensiepen.

Anklagemyndigheden har påstået skærpelse af de idømte straffe, medens de tiltalte Pancke og Bovensiepen har påstået frifindelse. Den for tiltalte Best beskikkede forsvarer har ligeledes påstået frifindelse, idet han har henstmet spørgsmålet om afvisning til Højesterets afgørelse.

I pådømmelsen har elleve dommere deltaget.

Da lov nr. 395 af 12. juli 1946 såvel efter sit indhold som efter sit formål, jfr. bekendtgørelse C nr. 7 af 13. november 1946, må antages at omfatte alle udlændinge i tysk tjeneste, uanset om de havde eksteritorialitetsret, da de begik de i loven nævnte handlinger, kan folkerettens regler om eksteritorialitetsret allerede som følge heraf ikke påberåbes til fordel for nogen af de tiltalte.

Det tiltrædes dernæst, at det af tiltalte Best under henvisning til De Forenede Nationers vedtagelse af 10. december 1948 anførte ikke kan påvirke gyldigheden af den fornævnte lov.

For såvidt de tiltalte har henvist til, at de har handlet efter ordre af deres overordnede, tiltrædes det i henhold til bestemmelsen i § 4 i samme lov, at denne omstændighed ikke kan fritage de tiltalte for strafansvar.

Det fremgår af de af anklagemyndigheden for Højesteret nedlagte påstande, at spørgsmålet vedrørende de såkaldte „officielle sprængninger“ ikke foreligger Højesteret til prøvelse.

Der findes ikke i det til Haagerkonventionen knyttede reglement angående landkrigens love og vedtægter opstillet regler om repressalier, og selvom det er anerkendt, at repressalier i et vist omfang er tilladelige overfor civilbefolkningen i et besat område, er der uenighed om de nærmere betingelser for deres anvendelse. Det må dog anses for almindelig anerkendt, at repressalier fra en besættelsesmagts side overfor civilbefolkningen kun er tilladelige som en sidste udvej til at opretholde ro og orden i det besatte område, og at de skal stå i et rimeligt forhold til de hensyn, der begrunder deres anvendelse. De tiltalte har derfor handlet klart folkeretsstridigt derved, at de, skønt forholdene i landet ikke - ej heller efter de tiltaltes egen opfattelse - gjorde det påkrævet,

gennemførte Hitlers ordre af 30. december 1943 om, at al rettergang mod

472

danske sabotører skulle ophøre, og at der skulle øves gengæld ved, at ethvert drab af tyskere eller tyskvenlige øjeblikkeligt besvaredes med drab og sprængning med sprængning. De foretagne aktioner har derhos i betydeligt omfang været af en umenneskelig karakter og, uden hjemmel i folkeretlig sædvane, været gennemført på en måde, der tilsigtede overfor befolkningen at skjule eller tilsløre, at de hidrørte fra de tyske myndigheder, således at aktionerne også som følge heraf har været i strid med folkerettens almindelige anerkendte grundsætninger. Med disse bemærkninger og iøvrigt i henhold til de i dommen anførte grunde tiltrædes det, at represaliesynspunktet ikke kan føre til straffrihed for de tiltalte, der således som i dommen anført må have været klare over aktionernes folkeretsstridige karakter.

Herefter og iøvrigt i henhold til de i dommen anførte grunde tiltrædes det, at de tiltalte i det hele er fundet strafskyldige som i dommen fastslået.

Ved strafudmålingen vil der foruden til de i dommen anførte omstændigheder være at tage hensyn til, at besættelsesmagten ved at antage danske til i tysk tjeneste at øve drab og mishandlinger af landsmænd og ødelæggelse af deres ejendele i høj grad har udæsket den danske civilbefolkning og derved fremkaldt aktioner fra dennes side overfor de nævnte danske landsforrædere.

Ni dommere stemmer herefter for at stadfæste dommen, såvidt den er påanker, dog at straffetiden for tiltalte Best findes at burde fastsættes til 12 år, hvoraf 4 år anses for udstået, hvorhos en af disse dommere stemmer for at anse tiltalte Bovensiepen med livsstraf.

To dommere, der iøvrigt er enige med flertallet, stemmer for at fastsætte straffen for tiltalte Bovensiepen til livsstraf og for tiltalte Best til fængsel i 20 år.

Der vil være at give dom efter stemmeflertallet.

Thi kendes for ret:

Landsrettens dom bør, så vidt påanket er, ved magt at stande, dog at straffen for tiltalte Karl Rudolf Werner Best fastsættes til fængsel i i 2 år, hvoraf 4 år anses udstået.

Sagens omkostninger for Højesteret vedrørende de tiltalte Karl Rudolf Werner Best og Günther Friedrich Wilhelm Ludvig Pancke

473

udredes af disse tiltalte een for begge og begge for een, dog at de i salær for Højesteret og godtgørelse for udlæg betaler, førstnævnte 4000 kr. til landsretssagfører Poul Christiansen og sidstnævnte 4000 kr. og 120 kr. 10 øre til landsretssagfører Julius Møller.

Sagens omkostninger for Højesteret vedrørende tiltalte Otto Richard Bovensiepen, derunder i salær for Højesteret og godtgørelse for udlæg til højesteretssagfører Ove Rasmussen 8000 kr. og 48 kr. 50 øre, udredes af det offentlige.

1. Foruden til den folkeretlige litteratur og de efter 2. verdenskrigs afslutning faldne domme i de store krigsforbrydersager kan særskilt henvises til U. f. R. 1946 B p. 192ub ff. og p. 247 ff. angående den norske såkaldte „Klingsag“, Andenæs i T. f. R. 1948 p. 1 ff. og Jus gentium I 1949 p. 319-20.
2. H. R. T. 1950 p. 1. Særtryk af Højesteretstidende med hele dommen findes i handelen.
3. „Oberkommando der Wehnnacht“.
4. Bovensiepen havde under sagen på grundlag af danske kilder udarbejdet en oversigt, hvorefter der i tiden fra 29. august 1943 til kapitulationen fra dansk side var udført drab af 87 og drabsforsøg mod 102 tyskere, væsentligst officerer og soldater, samt drab af ca. 350 og drabsforsøg mod ca. 100 af tyskeres danske medhjælpere. Ifølge samme oversigt var der ved sabotage foretaget fra dansk side dræbt 25 og såret 145, mens de tilsvarende tal med hensyn

til sabotage udøvet fra tysk side var 26 og 16, og ved fra dansk side udførte togattentater dræbt 52 og såret 303, mens togattentater foretaget fra tysk side havde medført 26 dræbte og ca. 60 sårede. Endelig kan bemærkes, at skaden ved den fra dansk side foretagne sabotage ifølge Besættelses tidens Fakta 2. bind, 2. del p. 1205 beløb sig til ialt ca. 281 mill. kr.

5. Til landsretsdommen blev der afgivet sålydende dissens: 3 af de voterende, som iøvrigt er enige i dommen, stemmer for at stadfæste byretsdommen for tiltalte Bovensiepens vedkommende. En af de voterende udtaler angående anklagepunkt B:

Det må antages at være en folkeretligt almindeligt anerkendt regel, at militærpersoner og andre medlemmer af krigsmagten principielt kun er forpligtede til lydighed overfor ordrer fra deres lands regering eller fra deres foresatte, for så vidt en sådan ordre er lovlig, men at det under den krigsmæssige disciplins vilkår ikke kan ventes, at lovlighed af en sådan ordre fra den underordnede side kan underkastes en nøjere prøvelse, og at den underordnede derfor under krig er forpligtet til at efterkomme enhver militær ordre, der ikke er åbenbart ulovlig, medmindre han herved krænker almindeligt anerkendte krigsregler eller på opværende måde krænker almindelige menneskelige følelser.

Af de for besættelse og krig gældende folkeretlige love og sædvaner kan der efter mit skøn ikke udledes regler, der kan betegnes som almenanerkendte og som med fornøden præcision fastslår, hvilke krav der må stilles til represalier med hensyn til den måde, på hvilken de skal bekendtgøres eller fremtræde for at kunne anerkendes som lovlige.

I betragtning heraf finder jeg det betænkeligt at fastslå, at det har været åbenbart for de tiltalte Best, Pancke og Bovensiepen, at de ved at gennemføre den beordrede modterror som sket, har gjort sig skyldig i krigsforbrydelser. Jeg bemærker herved, at jeg ikke - således som byretsdommen - i deres modstand mod ordren ser noget afgørende indicium for det modsatte, idet jeg ikke finder det uantageligt, at denne modstand - som af de nævnte tiltalte hævdet - har været begrundet i, at de fandt ordren uhensigtsmæssig.

I overensstemmelse hermed voterer jeg for at frifinde de nævnte tiltalte for så vidt angår dette anklagepunkt.